

RASTA

MAART

nr 67

L'EUROPE
C'EST AUSSI
TON
AFFAIRE

on
strike

WAS LIST
DU FÜR
EUROPA?

europese
Verkiezingen

ROSTRA

blad van de
economische
fakulteit

jaargang 78 - 79

redactie

Noor de Bruin
Tjalling Haisma
Rob de Klerk
Auke Uilkema
Iris de Veer
Piet de Vrije
Ingris Westerman

adres

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525.2497
Amsterdam
kopij zenden naar:
Fakulteitsburo
kamer 2141
Adreswijzigingen:
Studentenadministratie
Jodenbreestr. 23

voorpagina

Herman Schaap

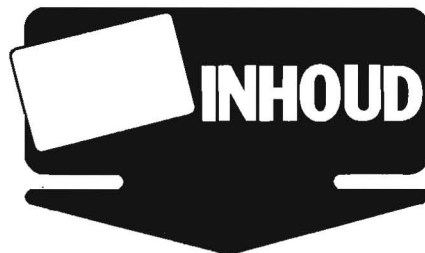
drukkerij

Kaal
Nieuwe Herengracht 61

De strijd om Uw stem voor het Europese Parlement is nog niet losgebrand, of Uw eigenste lijfblad speelt meteen in op de actualiteit die nog niet eens actueel is. Een artikel van drs. Porsius verteld U er meer van. Zijn stuk gaat over het Europese Monetaire Stelsel dat er nog niet is, en dat er ook niet komen gaat; voorlopig. Op de eerste pagina's zult U een inleidend artikel aantreffen over het wel en wee van de EEG in een wat ruimer kader. We zijn van plan om er nog veel meer over te gaan publiceren. In dit nummer nu eens geen stukken over de facultaire problematiek. Geen herprogrammering en/of faculteitsraad: het nieuwe studentbestuurslid doet blijkbaar zijn werk (goed). Voor het geval dat U dit toch als een gemis zult ervaren, een geruststellende mededeling: in het volgende nummer zullen ze er weer bij zijn. De faculteitsverkiezingen staan dan ook weer voor de deur. Wel hebben we U weer wat te melden over het nieuwe nummer van TPE. Ook actueel is het stuk over het recht op arbeid van vrouwen, verslag op basis van een kandidaatspaper. Dat dit nummer er zo voortreffelijk uit is gaan zien danken we aan twee nieuwe medewerkers: Bert Brunninkhuis en Mic van Wijk, Hulde!

Dank aan mevr. v.d. Horst die het stuk van drs. Porsius voor ons uittikte.

pag. 3 EEG: Wel en wee
pag. 6 P. Porsius: Het Europese Monetaire Stelsel
pag. 11 Ingezonden: ASVA: Sociaal-economisch Congres
pag. 12 Recht op arbeid!, Ook voor vrouwen?
pag. 14 Tijdschrift voor Politieke Economie nr. 3

EEG, WEL & WEE

europese verkiezingen

Zeven juni is het zover. Dan mogen we "onze" 25 afgevaardigden naar Brussel kiezen. Gek genoeg zijn het dit keer verkiezingen die de mensen niet meer maar minder invloed geven op het politieke beleid. Deze verkiezingen zijn dan ook niet tot stand gekomen door "akties van onderop" zoals in het begin van deze eeuw voor het algemeen kiesrecht. Met de EEG-verkiezingen wordt getracht de invloed van de negen volken op hun nationale overheden gedeeltelijk in te laten ruilen voor een fake-involed op het Europese beleid. Maar goed, dat is ook maar een opvatting die niet iedereen zal delen. De discussie rond deze opvatting wordt in heel Europa gevoerd. Echter niet in Nederland en ook niet in de Bondsrepubliek Duitsland (BRD). SPD, CDU/CDU, CDA, VVD en PvdA prijzen de Europese verkiezingen als ware het het middel bij uitstek om alle problemen van het huidige bestaan mee op te lossen.

In andere Europese landen is er een felle discussie, tussen links en rechts, over de mogelijke schadelijke gevolgen van de integratie. Gevolgen voor de democratie, het energiebeleid, de veiligheid, de vrijheid om nationale werkgelegenheidsmaatregelen te kunnen treffen, de invloed van de arbeidersbeweging op de politiek, de gevolgen voor de nationale economie, voor de achtergestelde regio's, de diverse sectoren en last but not least de toename van de West-Duitse machtspositie. Vraagstukken die in Nederland alleen maar systematisch door de CPN en de PSP aan de orde worden gesteld.

In de Rostra's verschijnend tot aan de verkiezingen in juni is het de bedoeling om een aantal economische beschouwingen aan de EEG te wijden. Het eerste economische onderwerp waarmee we, in deze Rostra, starten gaat over het Europese Monetaire Stelsel, EMS. Het is geschreven door drs. P. Porsius (macro) en u vindt het elders in dit blad. In de rest van dit artikel willen we een algemene inleiding geven.

EEG & de VS

Zoals bekend, is de eenwording van Europa een Amerikaans plan. Met het Marshall plan na de Tweede wereld oorlog, werd ook het plan voor Europese economische samenwerking geboren. Met de oprichting van de Organisatie voor Europese Economische samenwerking en daarna door subsidies van Amerika aan de "Europese Beweging" werd de basis voor de integratie gelegd. De Amerikanen verzoenden ook Frankrijk en de BRD in 1950 waarna de EGKS gevormd kon worden. Fout liep het bij de vorming van de Europese Defensie Gemeenschap. De anti-militaristische krachten die vooral tegen de Duitse herbewapening waren, vormde de basis van Frankrijk's NON tegen dit plan. Maar de BRD en ook Italië traden evenzowel toe tot de NAVO. De Euratom was in 1957 de volgende fase in de samenwerking. Ook in 1957 werd "Het Verdrag van Rome" gesloten. De EEG was gevormd; zes lidstaten deden mee. In juli 1977 was de douane-unie volledig gerealiseerd, nu voor negen landen. In juli 1976 besloot de Europese Raad dat er verkiezingen zouden worden gehouden.

De laatste fase van de geschiedenis van de EEG kenmerkt zich door grote tegenstellingen tussen de landen. In 1974 was zelfs het gevaar van het uiteenvallen van de EEG aan de orde. Sinds 1971, de aanvang van de economische crisis (\$-crisis), verkeerde ook de EEG steeds meer in een crisis. Protektionistische maatregelen werden, soms verkapt, per land genomen; in april '74 waren het de Italianen die nog maar met moeite weer in het gareel gedwongen konden worden. Ook de landbouwpolitiek verging het niet te best en de monetaire samenwerking kreeg vele slagen te incasseren. Daar kwam de laatste jaren nog bij dat het enthousiasme van Amerika (die eerst via de EEG z'n invloed in Europa gewaarborgd zag) plaats maakte voor huiver voor een

ekonomische konkurrent onderleiding van de BRD en Frankrijk. Gedurende de olie-crisis bestonden er scherpe tegenstellingen tussen de VS en de EEG.

op en neer

Het proces van integratie en desintegratie is dan ook voortdurend hand in hand gegaan. Aan de ene kant is er de wens van de ondernemers voor een sterk en machtig economisch blok, een blok dat kan concurreren met Japan en de VS, en dat z'n invloed heeft op de markten in de minder ontwikkelde gebieden. Zo'n blok is alleen te realiseren door het vormen van een tol-unie, en gelijke munteenheden, een gelijk sociaal-economisch beleid en vooral ook een gelijk defensie beleid.

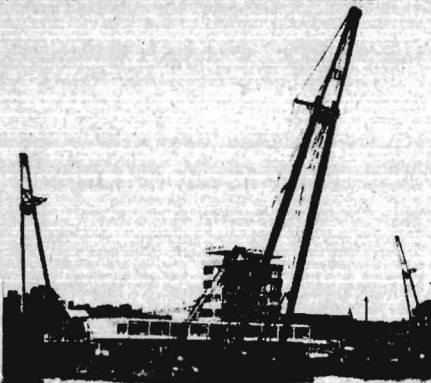

Aan de andere kant is er een voortdurend streven naar nationale autonomie. Ondernemers in de afzonderlijke landen vragen hun regeringen om protektionistische maatregelen en subsidies. Vooral in crisis-tijd steken deze tendenzen de kop op. Het is inderdaad een feit dat ondernemingen niet Europees zijn maar nog steeds een sterke nationale basis hebben. De nationale staten kunnen ook veel meer invloed uitoefenen op de ondernemingen dan een Europese "overheid" dit ooit in de verre toekomst zal kunnen.

politiek

De bovengenoemde relatief sterkere potentiële invloed van de nationale staten op de ondernemingen heeft ook een politiek aspekt. De bevolking heeft grotere invloed op de nationale regeringen dan op een Europees parlement. Dit is nu eenmaal cultuur-historisch bepaald. Een veel gehoord argument in kringen van regeringsleiders is dan ook dat met name de ontwikkelingen van een sterker wordend links in Italië en Frankrijk door de EEG weer geneutraliseerd kunnen worden. In Italië en Frankrijk werd ook de vorming van de EMS in dat licht gezien. De BRD krijgt middels het EMS veel meer invloed op het sociaal-ekonomisch beleid van Italië. Dit was dan ook de oorzaak voor de regeringscrisis in dat land. Ook de Nederlandse ondernemers zien veel heil in de Europese integratie. Een nota van het NCW en het VNO uit 1975 pleit ervoor bij de Nederlandse regering te werken aan het Europese sektor en industriebeleid. Een vraagstuk waar in de komende Rostra's ongetwijfeld nog op terug zal worden gekomen. Maar tevreden zijn de ondernemers wel. Hun aktie resulteerde in enorme nationale steunmaatregelen (deWIR) en dat was wellicht ook de bedoeling.

NEDERLANDS BEDRIJFSLEVEN GEBAAIT MET NIEUWE EEG-KOERS

Ook met betrekking tot het Europese beleid is men tevreden. Zelfs zo dat de secretaris van het NCW zich goedvoelt om de wereldanalyse van Giscard/Schmidt (in E.B. sept 78) toe te juichen. Integratie kan soms voor ondernemers belangrijk zijn, afhankelijk van de conjunctuur, de nationale situatie en de internationale oriëntatie van de onderneming. De voordelen van de ondernemers gaan echter gedeeltelijk ten koste van de sociale en ekonomische positie van de bevolkingen.

410 leden

Zoals bekend heeft de Europese gemeenschap 4 instellingen: de commissie (het dagelijks bestuur), de ministerraad (beslissend orgaan), het parlement (toezichthoudend en adviserend) en het Hof (controle). Na de verkiezingen wordt het parlement uitgebreid van 198 tot 410 leden. Er zullen geen Europese lijsten gevormd worden zoals de tekst van artikel 138 van het EEG verdrag eigenlijk be-

paalt. Elk land kiest zijn eigen fracties. Wel zullen deze fracties zich aansluiten of samenwerken na de verkiezingen. De bevoegdheden van het parlement worden niet uitgebreid. Onder andere Frankrijk heeft dit als voorwaarde voor deelname aan de verkiezingen gesteld.

DE INSTELLINGEN VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

EUROPESE COMMISSIE

MINISTERRAAD

DEMOCRATISCHE CONTROLE

EUROPEES PARLEMENT

RECHTERLIJKE CONTROLE

HOF VAN JUSTITIE

Er zijn partijen die willen dat de bevoegdheden van het Europese parlement worden uitgebreid. Hiervoor bestaan in principe twee mogelijkheden. Enerzijds door het parlement meer macht te geven ten opzichte van de MinisterRaad. Anderzijds door meer van de nationale zelfstandigheid van de afzonderlijke lidstaten op te eisen. Voor wta het eerste betreft dient opgemerkt te worden dat "De Raad" niet bestaat. Steeds vergaderen in de Raad verschillende ministers al naar gelang het onderwerp (landbouw, financiën etc.) In de Raad wordt over belangrijke zaken alleen met algemene stemmen beslist.

kontrole

Er is vanuit de parlementen in de afzonderlijke landen dus wel enige controle mogelijk op wat hun ministers in Brussel voor beleid maken. Het lijkt echter goed dat gekozen vertegenwoordigers in het Europese parlement een extra controle uitoefenen op de gang van zaken daar. Immers in de loop der jaren wordt er in Brussel een belangrijk stuk beleid gevoerd. Hierop hebben allerlei "grote jongens" invloed die nauwelijks of niet onder enige democratische controle staan. Maar al te bekend is dat in Brussel veel te bereiken is op borrels en partijen. De invloed van de progressieve (arbeiders) beweging is gering. Daarom ook zijn zovelen ertegen de bevoegdheden van de EEG uit te brieden ten koste van de nationale parlementaire bevoegdheden waar de invloed van demokraten veel groter is. Daar komt nog bij dat alles op alles wordt gezet om de invloed van de partijen die kritisch staan t.o.v. de EEG te minimaliseren. In Nederland, waar onder leiding van Von der Loo een "nationaal" verkiezingscomité werd opgezet, gebeurt dat op twee manieren. Ten eerste wordt alle propaganda gevoerd met pro-Europa argumenten. Ten tweede heeft men het konsekwent over de keuze tussen drie stromen. Hierover is al een eerste schandaal ontstaan. Een

ZETEL VERDELING EUROPESE PARLEMENT

BRD	81
Engeland	81
Frankrijk	81
Italië	81
Nederland	25
België	24
Denemarken	16
Ierland	15
Luxemburg	6

	410

advertentie van het verkiezingscomité werd plotsklaps teruggetrokken. Argument hiervoor was dat er op het plaatje in de advertentie van de samenstelling van het parlement ook een communistische fractie was getekend. En dat paste niet in de driestromenland campagne. Deze twee uitgangspunten van de campagne (pro-Europa en driestromenland) nemen alle nieuwmedia over. Televisie, radio en vrijwel alle kranten spreken steeds van de Europese sociaal demokraten, christen demokraten en liberalen. Meer is er niet.

3,4 of 6 stromen

In het huidige Europese parlement zijn er zes fracties: een conservatieve, een communistische, een fractie van demokraten voor de "vooruitgang" (gaullisten) en nog

onafhankelijken naast de drie bovengenoemde stromen. Daarbij komt nog dat "de drie stromen" volstrekt heterogeen zijn. De sociaal demokraten zelfs zo erg dat ze niet tot een gezamenlijk program hebben kunnen komen (tegenstellingen tussen Labour en de SPD). De liberalen zijn nauwelijks als een fractie te beschouwen omdat een gedeelte van deze partijen samenwerkt met socialisten (BRD & GB) en de andere partijen sterk anti-socialistisch zijn. Evenals de liberalen hebben ook de christen-demokraten geen bindend programma. Bovendien zijn de programma's ongehoorlijk vaag. De tranen springen je in de ogen als je de prachtige volzinnen over het te voeren sociale beleid leest.

De campagne van de pers m.b.t. de drie stromen is vooral in het nadeel van de CPN en D'66. De CPN heeft afspraken met alle andere Europese communistische partijen gemaakt om te gaan samenwerken in de vierde grootste fractie van het Europese parlement. D'66 kan zeker één zetel halen. Deze partij kan zich t.z.t. wellicht aansluiten bij andere partijen die zweven tussen de liberalen en de socialisten.

begroting

Het gaat bij de verkiezingen dus om twee belangrijke vragen. Enerzijds de vraag hoe verder met de EEG, meer of minder macht naar Brussel? Andere vraag gaat over de invloed via het Parlement op de Commissie en de Raad. Een stukje invloed heeft het Parlement op de Europese begroting. Deze begroting bedraagt ruim f30 miljard. Zo'n 25 miljard voor landbouw, 1,8 miljard voor sociale zaken, 1,6 miljard voor regionale zaken, 1,5 miljard voor ontwikkelingshulp, 0,6 miljard voor energie en nog wat voor industrie. Inkomsten komen onder andere uit de bijdragen van de landen. Nederland draagt relatief heel veel bij in vergelijking met de andere landen: f 3,5 miljard.

UITGAVEN EEG (globaal)	
=====	
landbouw	f 25 miljard
sociale zaken	1,8
regionale zaken	1,6
ontw. hulp	1,5
energie	0,6
industrie	0,1
	-----
	f 30 miljard

De invloed van het parlement op de begroting is evenzowel gering. Veel van de uitgaven (vooral die van landbouw) liggen vast als gevolg van het feit dat het Verdrag moet worden uitgevoerd. Als het Parlement essentiële wijzigingen in de begroting wil toepassen dient de Raad daarmee vrijwel altijd akkoord te gaan, anders gaat het verhaal niet door.

rostra

Zoals uit dit inleidend verhaal wellicht blijkt heeft de Europese verkiezing meer met politiek te maken dan met economie. Toch heeft de

EEG wel alles met economie te maken. Daaraan willen we in de komende nummers van Rostra aandacht besteden.

Eerst dus in dit nummer (67):

- Het Europese Monetaire Systeem
drs. P. Porsius (macro)
- in nr. 68
- Interne markten
Prof. de Jong (ext. organisatie)
- Engeland en de EEG
Prof. Ellman (micro)
- Toetreding van Griekenland, Spanje en Portugal
drs. G. Haack (europa instituut)
- Stuart Holland over de Integratie
interview van S. Kooistra
- in nr. 69
- de EEG en de Derde Wereld
drs. Chin (ismog) &
drs. L.v. Veen (sociologie VU)
- Italië en de EEG
drs. M. Carchedi (ekon.socio.)
- in nr. 70
- Grote concerns en de EEG
drs. W. Schoutendorp
- Politiek en de EEG
drs. K. van der Pijl (FSW)

Daarnaast zullen er ook enkele boekbesprekingen aan dit thema worden gewijd.

PdV

PLAATSINGSBURO

De economische faculteit kent een plaatsingsburo voor afgestudeerden. Het plaatsingsburo adviseert afgestudeerde economen bij het vinden van een geschikte functie. Het onderhoudt daartoe contacten met het bedrijfsleven, overheid en wetenschappelijke instellingen en bespreekt vacatures met belangstellenden.

met de moderne
dynamische
flexibele
jonge
manager

Ook tijdens de laatste fase van de studie bestaat de mogelijkheid inlichtingen in te winnen over toekomstige mogelijkheden, na het doctoraal examen.

Uit het verslag van het plaatsingsburo dat ons een dezer dagen bereikte werd melding gemaakt van enige ontwikkelingen die momenteel op de arbeidsmarkt voor economen gaande zijn.

De mogelijkheden voor niet-bedrijfs-economen om geplaatst te worden is aanzienlijk verminderd. Bij een tekort aan goede bedrijfseconomen is er een duidelijk overschot aan sociaal-economen. Omdat de afstudeer-richting een steeds belangrijker criterium wordt voor de toekomstige werkgever, maakt het tekort aan bedrijfseconomen de positie voor de overigen ternauwernood beter. Voor her- of bijscholing bestaat ternauwernood belangstelling. Hierdoor gaan zich steeds sterker gescheiden marktsegmenten ontwikkelen met duidelijk verschillende toekomst-kansen. Het relatief grote aanbod van sociaal-economen is waarschijnlijk een na-ijlingseffect van de grote vraag van de overheid in het begin van de jaren 70 naar sociaal-economen, welke nu sterk is afgenomen.

Uit bijgaand cijfermateriaal mag blijken dat de activiteiten van het plaatsingsburo tamelijk gering zijn maar dat de belangstelling van de zijde van de werkgevers ervoor groter is dan die van de studenten. Het secretariaat van het plaatsingsburo is geopend dagelijks van 9.30-13.00 uur, behalve op vrijdag. Het spreekuur is op donderdag 10.00-11.00 uur, Jodenbreestraat 23 kr. 2141. Het verdient aanbeveling voor het spreekuur een afspraak te maken.

-Ingezonden mededeling-

AIIESEC-dag over solliciteren.

Voor die doctoraal studenten economie, die in hun laatste fase van hun studie zitten, organiseert de AIIESEC stichting op 22 maart a.s. een informatiedag, waarop alle facetten van het solliciteren ter sprake komen. Het maximum aantal deelnemers bedraagt 50.

Voor verdere inlichtingen: AIIESEC kantoor: Maandag, woensdag en vrijdag van 15.00-17.00 uur, Jodenbreestraat 23.

	1977/1978
ARGESTUDEERDEN	
aantal per 1/9 a.p.	19
nieuwe inschrijvingen	29

	<u>48</u>
plaatsingen')	15
zelf werk gevonden	16
geen reactie	1
niet plaatsbaar	-
teruggetrokken ")	2

	34
aantal per 1/9 a.c.	<u>14</u>

HET EUROPEES MONETAIR STELSEL

Op 6 en 7 juli van het afgelopen jaar werd in de te Bremen gehouden bijeenkomst van de Europese Raad door Duitsland en Frankrijk een voorstel tot een nauwere monetaire samenwerking tussen de EEG-lidstaten ter discussie gesteld. Vijf maanden later, tijdens de bijeenkomst van de Raad te Brussel op 4 en 5 december, werd tot invoering van een Europees Monetair Stelsel (EMS) besloten. België, Denemarken, de Duitse Bondsrepubliek, Frankrijk, Luxemburg en Nederland verklaarden zich bereid tot het EMS toe te treden. Bondskanselier Schmidt sprak na afloop van een "beperkt succes" omdat Engeland, Ierland en Italië niet tot onmiddellijke toetreding bereid bleken. President Giscard d'Estaing karakteriseerde het akkoord als "levensvatbaar" en sprak de hoop uit dat de overige lidstaten spoedig tot deelneming zouden besluiten, gemakshalve voorbijgaand aan het feit dat het aan de kant blijven van Ierland en Italië voortvloeiende uit Giscars's eigen veto over de aan deze landen te verstrekken steunbijdragen.

Niettemin bleken Ierland en Italië in de loop van december toch bereid aan het EMS deel te nemen, zij het na verhoging van de reeds eerder toegezegde financiële steun van de zijde van de overige EEG-landen. De omvang van deze steun kan worden geïllustreerd aan de hand van het feit dat het aan Ierland te verstrekken leningenpakket 's lands totale monetaire reserves (f 1,1 mrd) overtreft. Naast de toezegging van financiële hulp werd het Italië toegestaan een fluctuatiemarge van 6% voor de lire aan te houden, tegen 2½% voor de overige landen. Het Verenigd Koninkrijk had voorafgaand aan de bijeenkomst in december al laten weten niet aan het EMS-wisselkoers-arrangement te zullen deelnemen. Daar het echter wel toegang heeft tot een deel van de in het kader van het EMS ingestelde kredietfaciliteiten, kan Engeland als aspirant-deelnemer worden beschouwd. Om zijn goede wil te tonen beloofde de Engelse regeringsleiding in Brussel bovendien het pond zoveel mogelijk met de EMS-valuta's in de pas te laten lopen. Het aldus met horten en stoten tot stand gekomen akkoord zou volgens overeenkomst op 2 januari 1979 in werking treden. Nu, eind januari, is van een inwerkingtreding van het EMS evenwel nog steeds geen sprake. Op de dag dat het EMS een feit zou worden werd vanuit Parijs voor de tweede maal binnen een maand een veto uitgesproken: Frankrijk zal pas deelnemen aan het monetair akkoord zodra de Europese Gemeenschap terugkeert tot een systeem van gemeenschappelijke landbouwprizen. Dit laatste impliceert afschaffing van het stelsel van monetair compenserende bedragen, waarvan vooral de Duitse landbouw profiteert. De realisering van het EMS op korte termijn blijkt zo af te hangen van de uitkomst van de strijd tussen de Franse en Duitse landbouwlobbies. Men kan

zich een evenwichtiger manier van besluitvorming over monetaire samenwerking voorstellen.

ACHTERGROND

De doelstelling van het Europees monetair akkoord is te komen tot een zone van monetaire stabiliteit in West-Europa. Er is al eens eerder een poging in deze richting ondernomen, bij de eind 1971 gesloten slangovereenkomst, maar dit arrangement is in de loop van de tijd gereduceerd tot een D-mark zone van vijf landen, waarbinnen het met name voor België, Luxemburg en Denemarken steeds onaangenamer toeven was. Ook in Duitsland zelf was er weinig animo meer voor het instandhouden van de slangovereenkomst, omdat de daaraan verbonden lasten steeds zwaarder begonnen te wegen. Binnen de groep van slanglanden rustte immers in het bijzonder op de Bondsrepubliek de taak het als gevolg van het Amerikaanse betalingsbalanstekort zeer ruime dollar-aanbod niet overmatig in de prijsvorming van de eigen valuta te laten doorwerken. Niettemin is de D-mark sinds januari 1977 met 17,5% ten opzichte van de dollar geapprecieerd. De effectieve appreciatie van de mark heeft er enerzijds toe bijgedragen dat de Bondsrepubliek binnen de Europese gemeenschap sinds jaren het laagste inflatiepercentage weet te realiseren, maar anderzijds heeft de beschreven ontwikkeling geleid tot een geleidelijke verslechtering van de Duitse concurrentiepositie die door de relatief geringe stijging van het Duitse prijzen kostenniveau niet kon worden gecompenseerd. Met de appreciatie van de mark zijn de aan de mark gekoppelde koersen van de gulden, de Belgische frank en de Deense kroon eveneens gestegen, met als gevolg dat deze valuta's in de buurt van het onderste interventiepunt in de slang

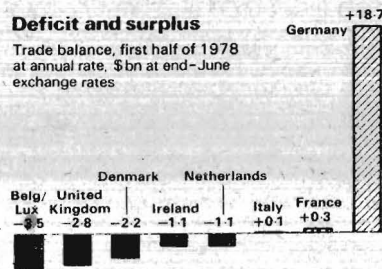
Nevenstaand artikel van de hand van drs. P. Porsius, over het Europees Monetair Stelsel, is een eerste uit een serie die we over de EEG hopen te publiceren, tot aan de verkiezingen voor een Europees parlement in juni. Drs. P. Porsius, wetenschappelijk medewerker bij de vakgroep macro aan onze faculteit, is belast met het onderdeel monetaire theorie. De namen van de overige schrijvers in deze serie vindt u in het inleidende artikel, elders in dit nummer.

terecht zijn gekomen. Naast de zorg om de gevolgen van de waardeinstijging van de eigen valuta zag de Bundesbank zich derhalve tevens geconfronteerd met de verplichting tot steun aan de partnervaluta's.

Binnen dit economisch-politiek kader hadden de Duitse autoriteiten de keuze uit een drietal beleidsscenario's: (a) De rol van de D-mark als reservevaluta accepteren, door onbeperkt dollars op te kopen om op die manier te trachten de appreciatie van de mark tegen te gaan. Dit komt in feite neer op kredietverlening aan de Verenigde Staten, te voeden uit een toeneming van de binnenlandse geldhoeveelheid in de Bondsrepubliek. (b) De waardeinstijging van de D-mark en de daaruit voortvloeiende achteruitgang van de concurrentiepositie accepteren. Het hiermee gepaard gaande aanpassings-

Deficit and surplus

Trade balance, first half of 1978 at annual rate. \$bn at end-June exchange rates

Bron: Euromoney, januari 1979

proces zou moeten steunen op substitutie van binnenlandse afzet voor buitenlandse, om het verlies van de exportmarkten te compenseren.

(c) Het met de achteruitgang van de dollar samenhangende teruglopen van de inflatie en de verbetering van de handelsbalans in de rest van Europa had binnen de EEG een klimaat geschapen waarbinnen een Duits streven naar een parallelle ontwikkeling van de wisselkoersen van de belangrijkste EEG-partners niet onwelwillend zou worden tegemoetgetreden.

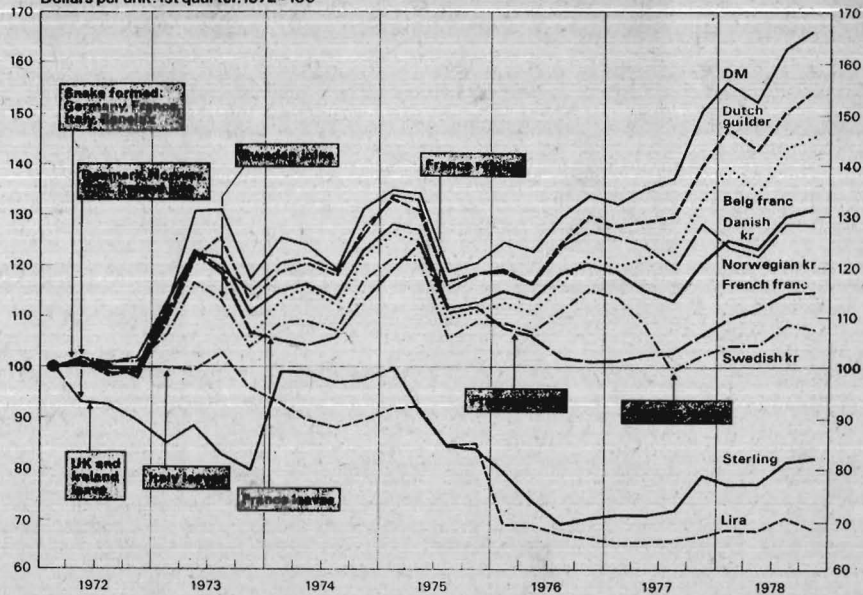
Door de mark met de frank en het pond in de pas te laten lopen zou de opwaartse druk op de mark kunnen worden beteugeld, terwijl de hiervoor ongetwijfeld noodzakelijke steun aan deze partnervalluta's de politieke positie van de Bondsrepubliek binnen de EEG zou versterken. Van voortdurende kredietverlening aan de Verenigde Staten (alternatief a.) of op den duur gedwongen steun aan het eigen bedrijfsleven (alternatief b.) viel weinig politiek heil te verwachten. Tegen de achtergrond van deze economische en politieke overwegingen moet de totstandkoming van het EMS worden bezien. Intussen kan men zich afvragen of bovenstaande beschouwingen niet door de actualiteit zijn achterhaald. De externe positie van de Verenigde Staten lijkt zich te stabiliseren, geïnspireerd door het te voeren krapgeldbeleid en de op 1 november j.l. aangekondigde steunoperatie ten gunste van de dollar, die er op neer komt dat de Verenigde Staten bereid zijn hun betalingsbalanstekort tot een bedrag van \$ 30 mrd. zelf te financieren. De problemen voor de Duitse autoriteiten zijn op dit moment in elk geval minder nijpend dan bijv. een jaar geleden. Bij een welslagen van het Amerikaanse beleid en een succesvol verloop van de vooralsnog niet opgang gekomen versteviging van de Europese monetaire samenwerking ligt een potentiële overwaarding van de D-mark in het verschiet.

MONETAIRE SAMENWERKING

De monetaire eenwording van Europa is een doelstelling die sinds 1969 formeel op regeringsniveau wordt nagestreefd. Op de in december van dat jaar gehouden EEG-conferentie werd besloten een plan uit te werken dat voorzorg in de vorming van een economische en monetaire unie. Daartoe werd een werkgroep ingesteld onder leiding van de toenmalige eerste minister van Luxemburg, Pierre Werner. Het eindrapport van deze commissie bevatte als voornaamste globale aanbeveling de etappewijze invoering van een economische en monetaire unie die omstreeks 1980 operationeel zou moeten zijn. Het Werner-plan voorzorg in een eerste fase met een geplande duur van drie jaar, waarin via intensivering van het vooroverleg een aanzet tot beleidscoördinatie op budgetair, fiscaal en monetair niveau zou ontstaan, terwijl een vernauwing van de fluctuatiemarges van de EEG-valuta's de externe harmonisatie zou moeten bevorderen. Ten aanzien van de daarop volgende fase alsmede de verdeling van de bevoegdheden over nationale en communautaire beleidsorganen na het totstandkomen van de monetaire unie bevatte het Werner-rapport slechts globale voorstellen. De verwezenlijking van een monetaire unie in 1980 moet intussen uitgesloten worden geacht. Met betrekking tot de voor de eerste fase gestelde doelstellingen zijn vrijwel geen resultaten geboekt. De oorzaken van deze geringe voortgang zijn van institutionele, politieke en economische aard. De afwezigheid van zelfstandige, communautaire beleidsorganen, het gebrek aan politieke wil om bevoegdheden aan dergelijke instanties af te staan, onvoldoende coördinatie van het economische beleid en de internationale monetaire ontwrich-

The fate of the snake

Dollars per unit: 1st quarter, 1972=100

Bron: Euromoney, januari 1979

ting sinds 1971 hebben het integratieproces belemmerd.

In december 1971, in een laatste poging een mondiaal afglijden naar zwevende wisselkoersen te verhinderen, werd bij het Smithsonian Agreement besloten de wisselkoersverhoudingen te herzien en de fluctuatiemarges ten opzichte van de dollar te verruimen tot 4½%. Tegelijkertijd besloten de EEG-landen de onderlinge marges tussen de koersen van hun valuta's te beperken in een poging op die manier de gevolgen van de margevergroting ten opzichte van de dollar in te tomen. Er werd overeengekomen een fluctuatiemarge van 2½% in te stellen, waarbij ieder deelnemend land zich verplichtte de valuta van het partnerland te kopen of te verkopen zodra de fluctuatiemarge dreigde te worden overschreden. De interventietransacties werden onderling tussen de lidstaten verrekend, tenzij het land ten gunste waarvan de interventie plaats vond toegang had tot een onderlinge kredietovereenkomst op communautair niveau. De oorspronkelijke deelnemers aan dit slangarrangement, dat op 24 april 1972 van start ging, waren Duitsland, Frankrijk, Italië en de Beneluxlanden. In mei van dat jaar traden Noorwegen, Denemarken, Engeland en Ierland toe. Zes weken later werden de twee laatstgenoemde landen door de druk op het pond

1976 definitief afscheid. In het daaropvolgende jaar verliet ook Zweden de slang. Aan het eind van de rit waren derhalve nog slechts de valuta's van Duitsland, Denemarken, Noorwegen en de Benelux via de oorspronkelijk overeengekomen fluctuatiemarges aan elkaar gekoppeld.

Besluit een land tot het opschorten van zijn medewerking aan een valutaovereenkomst als het slangarrangement, dan is de onmiddellijke oorzaak daarvan doorgaans gelegen in omvangrijke afrekeningsverplichtingen tegenover de partnerlanden die immers de betrokken valuta door interventies op de valutamarkten te hulp zijn gekomen. Indien deze verplichtingen tot een onaanvaardbaar groot verlies aan monetaire reserves leiden, dan zit er weinig anders op dan de deelneming aan het arrangement op te zeggen. De diepere oorzaak van het mislukken van valutaovereenkomsten moet echter vrijwel altijd worden gezocht in een onvoldoende beleidscoördinatie tussen de partners, die een divergentie in de economische ontwikkeling van de lidstaten en daarmee van de externe waardering van hun geldeenheden mogelijk maakt. Ook het nieuwe arrangement moet in dit perspectief worden beoordeeld.

Money in the kitty

Foreign exchange reserves.
SDR billion end-Sept 1978

Bron: Euromoney, januari 1979

gedwongen hun lidmaatschap op te zeggen. Italië haakte in februari 1973 af en in maart van dat jaar viel het Smithsonian Agreement uiteen zodat de koersvorming van de slangvaluta's niet langer aan de 4½%-marge gebonden was. In de tweede helft van 1973 trad Zweden toe. Frankrijk viel af in januari 1974, keerde terug in juli 1975, maar nam in maart

VALUTA-EENHEID

De inhoud van de nieuwe overeenkomst
Het EMS omvat (1) een gezamenlijke valuta-eenheid, (2) een wisselovereenkomst, (3) kredietarrangementen.

(1) De valuta-eenheid. De nieuwe Europese valuta-eenheid (EVE = ECU, European Currency Unit) is gelijk aan de huidige Europese reken-eenheid (ERE = EUA, European Unit of Account). Deze Europese reken-eenheid wordt sinds 1975 binnen de EEG-boekhouding gebruikt om de gemeenschappelijke begrotingen onder één noemer te brengen.

De ECU is een gewogen gemiddelde van de communautaire valuta's, waarbij de gewichten het aandeel van de verschillende lidstaten in de totale EEG-handel weer-

spiegelen. Zo is het aandeel van de D-mark in de ECU 33%, dat van de franse frank 19.9% en het aandeel van de gulden 10.4%. Ook het Engelse pond is in de ECU vertegenwoordigd (13.2%), hoewel Engeland zich voorlopig buiten het EMS heeft geplaatst.

De ECU zal worden gebruikt als:

- (a) eenheid waarin de koersen van de deelnemende valuta's worden uitgedrukt;
- (b) maatstaf voor de kracht of zwakte van een valuta tegenover de partnervaluta's;
- (c) rekeneenheid bij interventie en kredietverlening tussen partners;
- (d) salderingsmiddel tussen de centrale banken van de EEG-landen.

De gewichten van de verschillende valuta's in de ECU zullen een half jaar na de invoering van het EMS nader worden beschouwd en, indien noodzakelijk, worden aangepast. Daarna zullen ze om de vijf jaar worden herzien. Eerdere herziening is op verzoek mogelijk indien het aandeel van een bepaalde lidstaat in de totale EEG-handel zich met meer dan 25% heeft gewijzigd.

Wat gebeurt er nu als één van de valuta's in de ECU apprecieert? Om te beginnen zal de waarde van de ECU zelf toenemen. Medio 1976 was de waarde van de EUA \$1.10, nu is de waarde van de ECU \$ 1.31. Maar daarnaast zal het gewicht van de desbetreffende valuta binnen de ECU eveneens groter worden. De 83 Duitse pfennig die nu 33% van de ECU uitmaken vertegenwoordigden 27.3% van de waarde van de EUA toen deze in 1974 werd ontworpen.

WISSELKOERS

(2) De wisselkoersovereenkomst. Aanvankelijk zag het er naar uit dat het EMS zou worden gegrondvest op een wisselkoersstelsel waarbij iedere deelnemende valuta uitsluitend aan de ECU zou worden gekoppeld (het zg. mandjessysteem). Als voor een bepaalde valuta deze koppeling dreigde te worden verbroken, zou alleen de centrale bank van de valuta in kwestie tot interventie verplicht zijn. Het wekt weinig verbazing dat met name de Duitsers zeer tegen dit voorstel waren gekant. Indien de appreciatie van de D-mark ten opzichte van de overige EEC-valuta's zich in de nabije toekomst zou voortzetten, dan zou aanvaarding van het mandjessysteem inhouden dat het grootste deel van de interventieoperaties voor rekening van de Bundesbank zou komen. Een identieke situatie als tijdens de nadagen van het slangarrangement derhalve.

Bovendien zijn er technische problemen. ECU's worden niet op valutamarkten verhandeld. De Bundesbank zou de ECU-koers van de D-mark dan omlaag moeten zien te krijgen door aankoop van partnervaluta's. Het is niet duidelijk in welke valuta dan geïntervenieerd moet worden. Een ander probleem is dat bij het mandjessysteem de koersvorming van de valuta's ten opzichte van de ECU tamelijk ondoorzichtig is. De waarde van de ECU ten opzichte van een bepaalde valuta wordt immers bepaald door de marktkoers van alle partnervaluta's ten opzichte van de desbetreffende valuta. Om deze en aanverwante problemen te omzeilen is onder Duitse (en Nederlandse) druk besloten de wisselkoersvorming binnen het EMS te baseren op een arrangement analoog aan dat van de slang. Wegens de grote verwantschap tussen de beide regelingen wordt het nieuwe voorstel in de internationale pers inmiddels

aangeduid als de superslang. Deze superslang behelst een serie bilaterale relaties tussen de partnervaluta's die onderling voor een bepaald percentage van elkaar kunnen afwijken (het zg. parity grid-systeem). Deze fluctuatiegrenzen bedragen 2½ aan beide zijden

Bron: Euromoney, januari 1979

van de richtkoers, behalve voor zieke broer Italië dat zijn valuta binnen marges van 6% mag laten fluctueren. Voor de landen die het slangarrangement tot het eind toe hebben volgehouden verandert er in dit opzicht dus niets. Binnen dit pariteitenraster fungeert de ECU als signaleringsmechanisme voor afwijkende koersontwikkelingen. Als spil van het valuta-arrangement geeft de ECU aan welke valuta van de spilkoers afwijkt. Het vakjargon indachtig kan men de rol van de ECU binnen het voorgestelde arrangement vergelijken met die van een ratelslang. In Brussel werd overeengekomen een divergentiedrempel ten opzichte van de ECU in te stellen van 75% van de fluctuatiegrenzen binnen het pariteitenraster. Met andere woorden, een valuta zal de grens van de toegestane fluctuatiemarge ten opzichte van de ECU hebben bereikt indien het meer dan driekwart van de marge binnen het pariteitenraster heeft verbruikt. Om een voorbeeld te geven, als de ECU-gulden koers ongeveer 1.7% stijgt (75% van 2½ is ongeveer 1.7%), dan zal Nederland de divergentiedrempel zijn gepasseerd. De gedachtegang achter dit mechanisme is dat een valuta een (te) sterke of zwakke positie kan innemen ten opzichte van de partners, en daarmee haar divergentiedrempel kan passeren, zonder dat van de overige valuta's er één of meer noodzakelijkerwijs de drempel in beneden- of bovenwaartse richting overschrijdt. De bij een strikt bilateraal stelsel aanwezige symmetrie, waarbij voor iedere zondaar een barmhartige Samaritaan te vinden is, wordt in het voorgestelde arrangement in eerste instantie omzeild. Een land dat divergeert moet nu zelf zorgen weer in de pas te komen. Aan het drempelmechanisme kleeft overigens een tot nu toe onopgelost probleem dat heeft te maken met de verschillende gewichten van de partnervaluta's in de ECU. Immers, indien een valuta met een groot gewicht in de ECU apprecieert

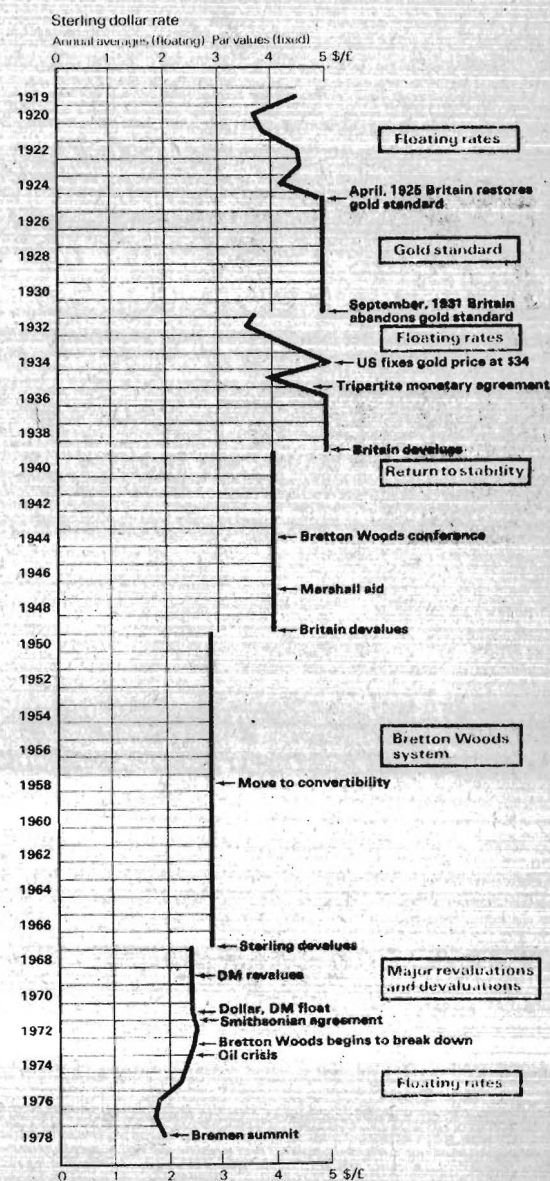

Bron: Euromoney, januari 1979

(zoals de D-mark), dan gaat de ECU mee. Het ligt derhalve voor de hand om de fluctuatiemarges voor een valuta af te stemmen op zijn gewicht in de ECU. Men kan zich afvragen wat er nu gaat gebeuren als een land zijn divergentiedrempel passeert. Het in Brussel uitgegeven communiqué spreekt van "een veronderstelling dat de betrokken autoriteiten deze situatie zullen corrigeren via adequate maatregelen". Deze maatregelen betreffen (a) valutainterventie, (b) binnenlandse monetaire politiek, (c) spilkoersaanpassingen en (d) overige economisch-politieke maatregelen. Op het communiqué afgaand is er dus van alles mogelijk, maar in de praktijk zal het voornamelijk op interventieoperaties neerkomen en, als laatste mogelijkheid, aanpassing van de spilkoers.

In het simpele geval waarbij de interventiepunten van 2½ en 6% (Italië) zijn bereikt, en interventie noodzakelijk is, gelden de conventies van het oude slangarrangement en wordt de sterke valuta verkocht tegen de zwakke. Er zijn echter uitzonderingen op deze regel. Indien een valuta het interventiepunt nog niet

The 60 years search for stability

Bron: Euromoney, januari 1979

heeft bereikt, maar wel de divergentie-drempel is gepasseerd, dan is er geen automatische keuze ten aanzien van de interveniëren partnervaluta. In dat geval is de toestemming vereist van de landen waarvan men de valuta's wil kopen of verkopen.

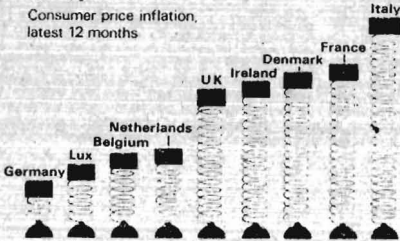
Een andere belangrijke uitzondering betreft het niet denkbeeldige geval van een depreciatie van de dollar die gepaard gaat met een appreciatie van de D-mark zonder dat de koersen van de overige EEG-valuta's een verandering ondergaan. In dat geval wordt de D-mark naar de top van de superslang gedreven. Er is een voorstel dat de Bundesbank toestaat in dat geval dollars te verkopen tegen aankoop van andere EEG-valuta's, maar de details van regelingen van dit type moeten nog worden uitgewerkt.

KREDIET ARRANGEMENT

(3) De kredietovereenkomsten. Gedurende de aanloopfase zal het huidige stelsel van kredietfaciliteiten, zoals dat tijdens het slangtijdperk tot stand is gekomen, worden gehandhaafd. Dit houdt in: (a) het zeer korte krediet, tot een onbepakt bedrag, met een looptijd van 45 dagen na het eind van de maand waarin van het krediet gebruik werd gemaakt; (b) het korte krediet, met een looptijd van drie tot zes maanden, onder de nieuwe regeling uit te breiden tot een bedrag van 14 mrd. ECU's; (c) het middellange krediet, met een looptijd van twee tot vijf jaar, uit te breiden tot een bedrag van 11 mrd. ECU's. Het is de bedoeling dat ook Engeland van deze kredietvorm gebruik kan maken.

How prices rise

Consumer price inflation, latest 12 months

Bron: Euromoney, januari 1979

Voor het korte en zeer korte krediet komen alleen de superslang-landen in aanmerking. Het ligt in de bedoeling binnen twee jaar na de aanvang van het EMS de bestaande kredietarrangementen te consolideren in een Europees Monetair Fonds (EMF). Dit fonds zal de beschikking krijgen over 20% van de goud- en dollar-reserves van de deelnemende landen en een vergelijkbaar bedrag in de vorm van eigen valuta. In ruil ontvangen de landen ECU-deposito's, waarin de interventiesaldi tussen de centrale banken zullen worden afgerekend. Het EMF is vergelijkbaar met het Internationale Monetair Fonds, net zo als de ECU geïnspireerd lijkt te zijn op de SDR (speciale trekingsrechten bij het IMF). In de overgangsfase wordt de rol van het EMF waargenomen door het sinds april 1973 in werking zijnde Europees Fonds voor Monetair Samenwerking, waarbinnen de bestaande kredietovereenkomsten al werden gecoördineerd.

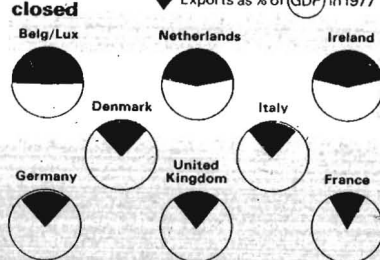
Aan de instelling van een EMF zijn intussen nog een aantal vragen verbonden. Wat gebeurt er als de goud/dollarprijs zich wijzigt ten opzichte van de superslangvaluta's? Welke rente wordt er vergoed op ECU-tegoeden? Eén probleem, betreffende de waardering van het goud waartegen ECU-deposito's zullen worden gecreëerd, is inmiddels afgelost. Goud zal worden gewaardeerd tegen 75% van de gemiddelde marktprijs gedurende de drie maanden voorafgaand aan de invoering van het EMS. De door het IMF gevreesde remonetisatie van het goud, waarvan sprake zou zijn indien het tegen de marktprijs zou worden gewaardeerd, is daarmee van de baan.

BEOORDELING

Iedere poging tot grotere internationale coördinatie van economisch beleid verdient sympathie. Als die poging wordt gedaan in een periode van internationale monetaire verstoringen waarbinnen protectionistische tendenzen een kans krijgen dan is een zeer positieve waardering op haar plaats. Dit besef is tamelijk algemeen: zowel Franz Josef Strauss als Anthony Wedgwood Benn juichen de nieuwe overeenkomst toe.

Het dient te worden gezegd dat de omstandigheden rond het van start gaan van het EMS niet ongunstig zijn (aannemende dat het Frans-Duitse geschil over de

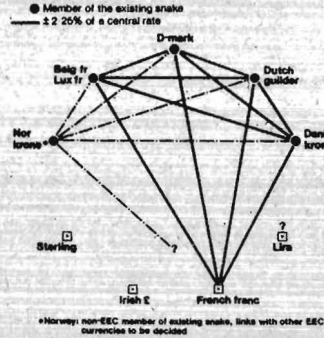
Open and closed

Bron: Euromoney, januari 1979

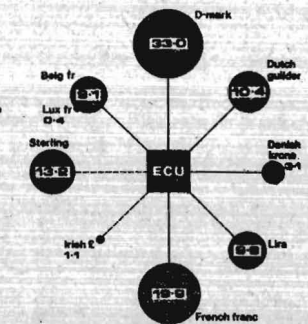
The grid and the basket

Two ways of linking Europe's currencies: ... and each to the ecu

Two ways of linking Europe's currencies: ... and each to the ecu

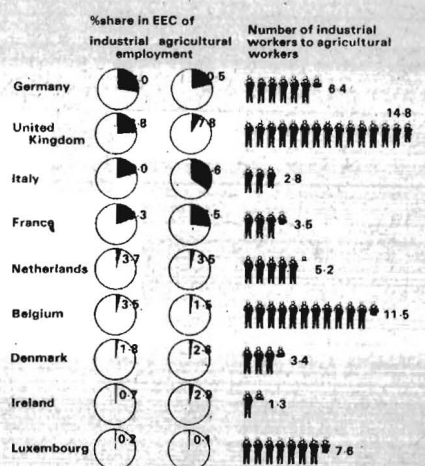
Figures show percentage weights in the ecu (see chart 1)

Bron: The Economist, 9 december 1978

landbouwprijzen binnen afzienbare tijd tot een oplossing zal worden gebracht). (a) Dat Engeland niet meedoet lijkt een nadeel maar dat is het allerminst. De gevolgen van de recente arbeidsonrust en het falende inkomensbeleid van de Engelse regering voor de koers van het pond vormen nu geen bedreiging voor het EMS. Met deze onzekerheid omtrent de koersontwikkeling op de achtergrond lijkt het pond momenteel overgewaardeerd. Het besluit van de Engelse regering om niet tot het EMS toe te treden is om die reden verstandig. Bovendien is het gewenst dat Engeland alvorens toe te treden overgaat tot ontmanteling van het nog bestaande, zeer ondoorzichtige stelsel van valutaresticties - een erfenis van de crises rond het pond. Niet zonder trots zeggen de Engelsen soms dat slechts een handjevol experts bij de Bank of England begrijpt hoe dit stelsel in elkaar steekt. (b) Een ander land met een sukkelende economie, Italië, doet weliswaar mee, maar met de fluctuatiemarges van 6% en het kredietarsenaal dat ter beschikking staat is het niet ondenkbaar dat de lire het binnen de superslang zal kunnen bolwerken.

In factories and on farms (Employment in 1976)

Bron: Euromoney, januari 1979

(c) De Amerikaanse economie stabiliseert zich. Het is aannemelijk dat de vlucht uit de dollar tot staan is gekomen. Indien dit het geval is dan heeft de externe waarde van de D-mark haar top bereikt.

Fast and slow

Bron: Euromoney, januari 1979

(d) Duitsland is niet ongenegen het in 1978 gevoerde deflatiebeleid voort te zetten. Het Duitse overschot in het lopende verkeer zal teruglopen naarmate de importen toenemen. De Bondsrepubliek kan binnen de EEG de rol van locomotief vervullen, zoals de Verenigde Staten dat voor de rest van de wereld hebben gedaan in de jaren 1976-1978. Daarnaast ziet het er naar uit dat Frankrijk uiteindelijk serieus bereid is via een stringent monetair beleid de inflatie te lijf te gaan.

(e) In het EMS zijn een aantal veiligheidskleppen ingebouwd die de slangovereenkomst moest ontberen. De interventieregels zijn verfijnder en de aanwezigheid van een communautair reservefonds is een vooruitgang. Landen zullen eerder bereid zijn een beroep te doen op een gemeenschappelijk beheerd fonds dan assistentie te vragen bij een partnerland. De superslang berust op een EEG-overeenkomst, de slang op een intergouvernementele afspraak.

VOORUITZICHTEN

Niettemin zijn deze gunstige uitgangskondities niet voldoende om een welslagen van het experiment te garanderen. De stelling dat wisselkoersstabiliteit wordt veroorzaakt doordat de economische ontwikkeling in de betrokken landen uiteenloopt lijkt dichter bij de waarheid dan de tegenovergestelde bewering. Het economisch beleid en de economische ontwikkeling binnen de partnerlanden moeten onder één noemer worden gebracht opdat de wisselkoersen die deze economische ontwikkeling weerspiegelen niet uiteenlopen. Zolang de inflatiepercentages binnen de EEG variëren van 2,5% tot 12% en het lopende saldo van de Bondsrepubliek zich diametraal tegenover dat van Frankrijk bevindt, zal geen enkele valuta-overeenkomst stabilisering van de wisselkoersverhoudingen in West-Europa te weeg kunnen brengen. Gedurende de overgangsfase naar een versterking van de beleidscoördinatie zullen de pariteitsaanpassingen nodig blijken te zijn. Het is dan ook gepast een flexibele houding aan te nemen ten aanzien van mogelijke pariteitsveranderingen zolang de reële en nominale ontwikkelingen binnen de partnerlanden niet parallel lopen. Een slang komt immers alleen vooruit als hij kronkelt.

P. Porsius

Deze keer een vegetarisch recept met, uiteraard veel groenten. De combinatie graan (mais) en peulvrucht (doperwtten) zorgt voor de noodzakelijke eiwitten, ter vervanging van vlees.

Ingrediënten:

2 uien
1 aubergine
teentje knoflook
blik mais
blik doperwtten
bleekselderij
voor de kaassaus:
40 gr. boter
40 gr. bloem
4 dl. melk of water
50 gr. geraspte kaas

Eerst de bleekselderij met water en zout koken omdat dit de meeste tijd kost, + 45 minuten.

In de tussentijd de uien snijden en samen met de knoflook fruiten. De aubergine in stukken snijden en meebakken.

Samen met de mais en de doperwtten alles in een andere pan en tenslotte kruiden met zout, peper, kerry en ketjap. Vlak voor het opdienen nog wat gehakte peterselie erdoorheen.

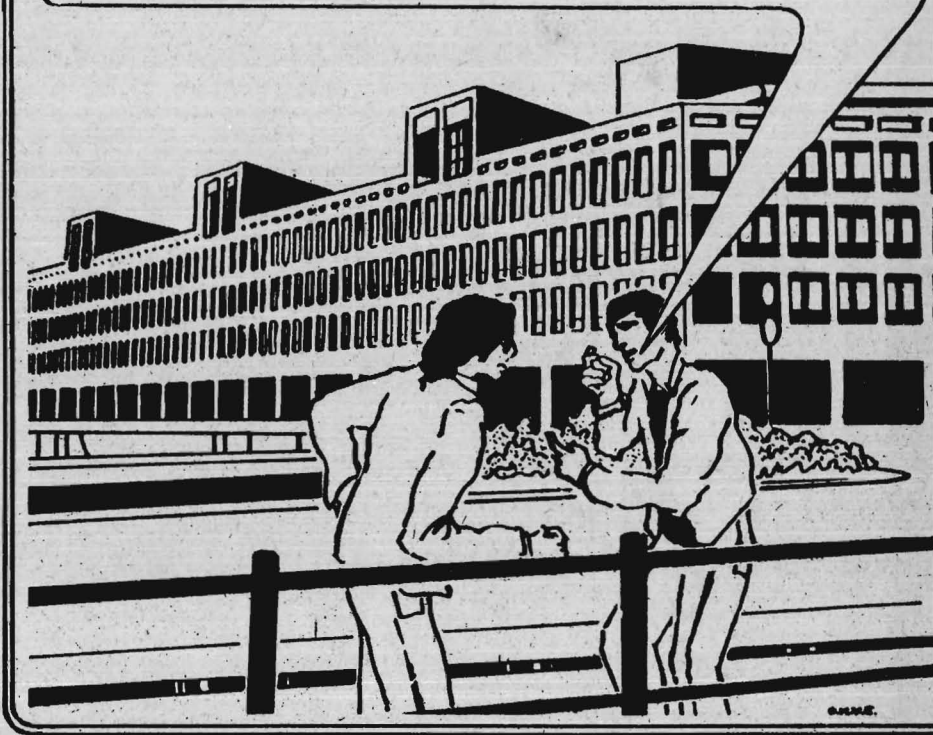
De kaassaus:

De boter smelten en de bloem er onder goed roeren aan toevoegen. Goed blijven roeren terwijl je het water of de melk er langzaam bijgiet. Uiteindelijk moet er een glad papje ontstaan waar de kaas nog bij moet samen met wat zout peper en nootmuskaat. Deze saus gaat over de inmiddels gaar geworden bleekselderij.

Eet smakelijk!

EN TOEN ZEI DIE ANDER:

WAT hebben we nu gehoord?
komt prof. Heertjē toch terug
als opvolger van paiv?

Van de wandelgangen:

RECHT OP ARBEID! OOK VOOR VROUWEN?

Dat werkloosheid één van de grootste problemen van onze huidige maatschappij is, zal niemand ontkennen.

Toch is de relatief hoge werkloosheid onder vrouwen, en in het algemeen arbeid van vrouwen, een zaak waar lange tijd nauwelijks enige aandacht aan besteed is. De arbeid van vrouwen is tot op heden altijd ondergewaardeerd, zij krijgen baten van ondergeschikt belang en een beloning die (ver) onder het nivo van mannelijke kollega's ligt.

Bovendien houdt men niet zo van buitenshuis werkende vrouwen; vooral in Nederland is het idee dat de vrouw louter en alleen echtgenote en moeder hoort te zijn zeer algemeen. In vergelijking tot de andere EEG-landen werken hier weinig vrouwen buitenshuis.

geschiedenis

De huidige roldeling tussen man en vrouw is al heel lang geleden ontstaan. In de oertijd was de vrouw een groot deel van haar leven zwanger, waardoor zij was aangewezen op werk dat ta combineren viel met het zogen van kleine kinderen. De man bezat al het vee en de slaven; om dit bezit veilig te stellen werd i.p.v. het bestaande moederrecht het vaderrecht ingesteld. De positie van de man in

het gezin en de maatschappij wordt steeds belangrijker.

In de Middeleeuwen hebben de vrouwen veel gewerkt. Behalve in de landbouw zijn zij in veel takken van de stedelijke industrie werkzaam. Hun lonen zijn een stuk lager dan die van mannen; aan het eind van de 15e eeuw verdient een vrouw gemiddeld maar de helft van het loon van mannen, voor hetzelfde werk. Langzaam wordt in de eeuwen daarna de vrouw teruggedrongen in het huishouden; de moraal verbiedt de vrouw hetzelfde te doen als de man, zij moet ophouden met buitenshuis werken. Veel vrouwen gingen over op thuiswerk. Dit werk was zeer gevoelig voor technische ontwikkeling; immers als er een nieuwe machine werd uitgevonden die dit werk kon overnemen, waren de vrouwen werkloos omdat zij niet buitenshuis konden gaan werken, daar dit 'onfatsoenlijk en schandelijk' was.

De 19e eeuw was voor de werkende vrouw een heel slechte tijd. Men vond een vrouw die werkte een 'dievegge die de man van zijn werk berooft'. Bovendien werd de Industriële Revolutie gekenmerkt door het in mannenhanden overgaan van bijna alle produktietakken, die tot dan toe in vrouwenhanden waren geweest.

De vrouw moest haar 'natuurlijke' rol weer op zich nemen, de weinige

"DIE VROUWTJES VAN TEGENWOORDIG!"

vrouwen die bleven werken deden dit vooral in het onderwijs, de verzorgende beroepen en de huishoudelijke diensten.

crisis

Tijdens de crisis van de jaren '30 zijn de werkloosheidspercentages in voornoemde sectoren gemiddeld hoger dan in andere sectoren. VOoral het vrouwelijk overheidspersoneel (en daarmee dus ook het onderwijzend personeel) heeft het in die tijd niet gemakkelijk gehad. Voor je het wist werd er weer één of andere regeling getroffen door de heren bestuurders, waardoor je ontslagen kon worden.

Zo werden er van overheidswege in die jaren initiatieven genomen om gehuwde vrouwen beroepsarbeid te verbieden of het eerst voor ontslag in aanmerking te laten komen. Huwende ambtenaressen werden met ingang van de dag van hun huwelijk ontslagen; een gehuwde vrouw

Zoals opletende Rostra-lezers zich misschien kunnen herinneren, heeft Rostra enige maanden geleden een oproep geplaatst met het verzoek aan de studenten om indien zij vonden dat zij een interessante scriptie of paper hadden geschreven, dit ten burele van de redactie te melden.

Enkele mensen gaven aan dit verzoek gehoor, doch na enige tijd verflauwde het enthousiasme. Hetgeen ons deed besluiten dan maar onze eigen papers te gaan samenvatten.

Deze maand de eerste in de reeks: 'De invloed van de conjunctuur op de participatie van de vrouw aan het arbeidsproces' (op z'n nederlands: worden vrouwen op de arbeidsmarkt gediskrimineerd?) door Noor de Bruin.

kon geen benoeming tot ambtenares krijgen; bedrijven werden geadviseerd bij afvloeiing van personeel vooral voorrang te verlenen aan vrouwen etc.

Overal vinden in die tijd mensen die afschaffing van vrouwenarbeid predikten als middel tegen alle kwalen gretig gehoor. Tegelijkertijd met het terugdringen van de vrouw uit het arbeidsproces werd dan ook het beeld van de goede, toegewijde echtgenote en moeder als ideaal naar voren geschoven. De opvatting dat beroepsarbeid van gehuwde vrouwen in strijd is met de belangen van het gezin werd steeds gangbaarder.

oorlog

Na de tweede wereldoorlog begint er langzaam verandering te komen. Er zijn veel mensen nodig voor de wederopbouw, dus ook vrouwen mogen weer meedoen. Er vindt een versnelde industrialisatie plaats; arbeidsdeling en mechanisatie (waardoor minder spierkracht nodig is voor het werk) veroorzaken een grotere vraag naar vrouwelijke arbeidskrachten.

Er kwam een duidelijke splitsing in 'vrouwelijke' en 'mannelijke' beroepen: vrouwen werden typiste of secretaresse en deden aan de lobe band lichte werkzaamheden. Mannen waren in dit soort beroepen bijna nooit werkzaam. Nog

steeds verdienen vrouwen minder dan mannen, pas na 1960 zal de ontwikkeling van de lonen voor vrouwen gunstiger worden.

In die jaren '60 wordt er een sterk tekort gekonstateerd aan vrouwelijke arbeidskrachten: de leerplichtige leeftijd wordt verlengd, zodat het aanbod van ongehuwde vrouwen daalt. Men realiseert zich dan plotseling dat er nog een groot arbeidsreserveleger van gehuwde vrouwen bestaat. Al snel slaat de algemene gedachte dat gehuwde vrouwen in het huishouden horen te werken om. Nood breekt wet en vooroordelen! Toch gaat nog niet alles naar wens. Vrouwen hebben vaak te weinig scholing gehad. Geschoolde arbeidsters zijn een uitzondering, en dat terwijl de bedrijven meer en meer behoefte krijgen aan geschoold personeel. Ook dit blijkt een reden om vrouwen minder te betalen, of om eerder een man aan te nemen.

oliecrisis

De gevolgen van de depressie van de jaren '70 (met daarbij de oliecrisis) zijn voor de werkende vrouw niet onaanzienlijk.

De werkloosheidscijfers van het CBS van de laatste tien jaar geven aan dat vanaf ongeveer 1970 het werkloosheidspercentage van vrouwen veel sneller is gestegen dan dat van mannen. En terwijl vanaf begin 1977 het aantal werkloze mannen alweer aan het dalen is, stijgt dat van vrouwen nog steeds. Hetgeen betekent, dat vrouwen in tijden van crises het eerst worden ontslagen, het langst werkloos blijven en in betere economische tijden langzamer reageren op het toenomen aantal beschikbare banen. Dit is niet het gevolg van het feit dat vrouwen niet zouden willen werken, maar omdat men nog steeds vindt dat de man meer recht heeft op werk dan de vrouw.

In de cijfers van het CBS is niet de verborgen werkloosheid verwerkt. Die is juist onder (vooral jonge) vrouwen erg hoog, zoals onderzoeken hebben aangetoond.

Men schat, dat zeker 30.000 meisjes onder de negentien jaar niet meer op school zitten, geen baan hebben en ook niet gehuwd zijn. Een onderzoek heeft aangetoond, dat ongeveer 300.000 gehuwde vrouwen wel weer buitenshuis zouden willen gaan werken, maar er om de een of andere reden niet toe komen om zich in te laten schrijven bij een arbeidsburo. Bovendien worden part-time werkzoekenden niet tot de officiële geregistreerde arbeidsreserve gerekend. Dit aantal bedroeg in 1975 12.655 en het is aannemelijk dat dit vnl. vrouwen zijn. Al deze getallen opgeteld bij de officiële cijfers geven een veel hoger aantal werkloze vrouwen.

Er zijn een aantal factoren aan te wijzen waarom (vooral in tijden van laagconjunctuur) de werkloosheid onder vrouwen relatief zo hoog is. Een SER-advies uit 1973 geeft er enkele:

- er bestaat nog een te duidelijke tweedeling in specifieke mannen- en vrouwenberoepen, die ook als zodanig geregistreerd staan bij de arbeidsburo's;
- in het algemeen hebben vrouwen een slechtere/kortere opleiding gehad dan mannen en als zij op latere leeftijd weer gaan werken zijn hun diploma's vaak verouderd,

De waarschijnlijk belangrijkste oorzaak blijft nog steeds, dat er te weinig wordt gedaan om mogelijkheden te creëren waardoor vrouwen hun recht op arbeid metterdaad kan uitoefenen. Men is er nog steeds van overtuigd dat een man meer recht heeft op werk dan de vrouw, die immers 'nog altijd haar huishouden heeft om op terug te vallen'.

toekomst

De toekomst ziet er niet al te rooskleurig uit.

Er zullen steeds meer gehuwde vrouwen zijn die buitenshuis willen gaan werken; de arbeidsmarkt zoals die nu is zal dit grote aanbod niet op kunnen vangen. Daarom zullen er aanvullende voorzieningen getroffen moeten worden. Om de noodzakelijke wensen van deze groep vrouwen (bv. meer part-time werk, mogelijkheden tot herenbijscholing, het wegnemen van vooroordelen bij werkgevers) te kunnen vervullen is niet alleen geld, maar ook een verandering van mentaliteit hoogst noodzakelijk.

NdB.

Tijdschrift voor Politieke Economie

"DE SOCIAAL-DEMOCRATIESE BEWEGING EN DE
GROTE DEPRESSIE" IS DE TITEL VAN EEN
ARTIKEL DAT JOHN SCHOTSMAN VOOR HET
NIEUWE TPE HEEFT GESCHREVEN.

"In 1936 bereikte de werkloosheid een max. van ong. 475000 werklozen. De daling van het reële inkomen per hoofd van de bevolking gedurende de jaren 1933-1937 was nog sterker dan die van het N.I. In 1928 kreeg de samenwerking tussen het NVV en de SDAP een permanent karakter... met als gevolg dat de SDAP in het vervolg een kamerfractie zo samenstelde dat daarin een 5-de van de leden uit het NVV afkomstig was. Daarmee werd tegemoet gekomen aan het verlangen van het NVV om in politiek opzicht een belangrijke rol te kunnen spelen".

Deze zinnsneden geven de essentie aan, van een ontwikkeling in de begin 30-tiger jaren, die John Schotsman in een artikel in de nieuwe editie van het TPE beschrijft. Een artikel waarvoor Schotsman aardig wat literatuur heeft doorgewerkt, maar dat de lezer ook tot nadere interesse zal brengen omdat de behandelde ontwikkelingen, juist gezien in kader van heden daagse verschijnselen, tot nadere vergelijking oproept.

Het feitelijk verloop van de depressie dat Schotsman eerst laat zien, mag bekend worden geacht maar is toch steeds weer verbazend. Ruw geschetst krijgen we een beeld als we denken aan een werkloosheidsperc. van 17,4 (1936), een reël N.I. van 86 in 1934 tov 1929 en bedenken dat de netto investeringen van 1930 tot 1936 negatief waren.

Over het karakter van de depressie zijn reeds vele suggesties gedaan. Schotsman:

"Keesing ziet de oorzaak gelegen in een combinatie van enerzijds ekon. storingen, die wat Nederland betreft voornamelijk uit het buitenland afkomstig waren, en anderzijds afgenomen expansie mogelijkheden en in samenhang daarmee een afgenomen elasticiteit van het ekon. stelsel! Hiermee in verband staat de innovatie theorie van Schumpeter die "het optreden van een lange golfbeweging in het nivo van ekon. bedrijvigheid verklaart uit het onder invloed van ekon. factoren periodiek optreden van belangrijke innovaties. Dergelijke innovaties zouden een ekon. expansie tot gevolg hebben, die omslaat in een stagnatie, wanneer de innovaties uitgewekt zijn! Een geheel andere visie op de Grote Depressie vindt Schotsman bij de monetairisten onder leiding van Friedman. Deze verledigen de stelling dat de hevigheid en lange duur van de depressie voornamelijk het gevolg was van een sterke afname van de geldhoeveelheid in de periode 1929-1933.

De depressie was in Ned. heviger en duurde langer dan in de meeste andere door de crisis getroffen landen! Voor een belangrijk deel was dit, aldus Schotsman "het gevolg van de tot 1936 in Ned. gevoerde ekon. politiek: een aanpassingspol. in samenhang met de handhaving van de Gouden Standaard! Die aanpassingspol. was erop gericht de gevolgen van de dure gulden ongedaan te maken door een sterke daling van het binnenlandse prijspeil na te streven dan in concurrerende landen plaats vond.

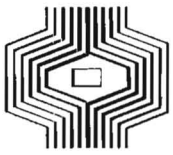
In de ,nieuwe, TPE (jaargang 2 nr.3) treffen we de volgende artikelen aan:
-Neo-klassiken, Keynes, Neo-keynesianen, verschillende visies op structuur en functioneren van het ekon. proces onder kapitalistische voorwaarden.
Rob de Klerk
-De Sociaal-Democratische Beweging en de Grote Depressie.
John Schotsman
-Bewapening, militaire uitgaven en Staatsoptreden in Nederland.
Hans Keman
-Meerwaarde en winst, antwoord aan Geert Reuten.
Wim van Drummelen.
-Meerwaarde en winst: Over 'Gedachte Konstrukties' en 'Theorie'.
Geert Reuten
-Boekbespreking: Els blok, Loonarbeid voor vrouwen 1945-1955, veranderingen in het overheidsbeleid, de houding van de vakbeweging.
Selma Leydesdorff

Een beleid dat weinig effect ten toon spreidde omdat al die concurrerende landen allemaal devalueerden terwijl Ned. hier lange tijd mee heeft gewacht. Bovendien werd in het kader van de aanpassingspol. gestreeft naar een sluitende begroting en hoewel dit niet steeds lukte, leidde dit toch ingrijpende bezuinigingen op talrijke overheidsvoorzieningen.

NVV & SDAP

Het NVV, aanvankelijk een neutrale vereniging die voornamelijk materiële belangen behartigde, zocht in het tweede decennium van deze eeuw toch toenadering tot de SDAP, hetgeen belichaamd werd in een kongres door beide organisaties belegd in 1928 waarop o.a. socialisatie van de bedrijven werd geeist. Over de zienswijze van de soc. dem. beweging tav de crisis bestaat voldoende literatuur. Ik noem: De Socialistische Gids, het Plan van de Arbeid en De Strijd, waarvan de jaargangen 1930 t/m 1935 door Schotsman zijn doorgenomen ter ondersteuning van zijn artikel.

Een groot gedeelte van zijn artikel bestaat dan ook uit een bloemlezing van oorzaken, gevolgen en te bewandelen wegen die vanuit de soc. dem. beweging werden geopperd, via vooral De Strijd en het Plan

Klynveld Kraayenhof & co

ACCOUNTANTS

Gezien de voortdurende uitbreiding van onze activiteiten in het buitenland, ontstaan daar accountantsfuncties voor jonge mensen, die na een periode van praktisch werken op één van onze kantoren en na voltooiing van de **accountantsstudie** een aantal jaren in het buitenland willen werken.

Daarom zoeken wij contact met jonge

bedrijfseconomen voor het buitenland

Na de benoeming tot accountant volgt, in onderling overleg, een detachering op een van onze kantoren in het buitenland of bij één van de met ons samenwerkende accountantskantoren.

In de honorering van deze functies, die is afgestemd op de levensstandaard ter plaatse, is tevens verdisconteerd de grote zelfstandigheid die het werken in het buitenland in een kleine unit met zich meebrengt.

Voor de kosten van de uitzending, het periodiek verlof en de repatriëring bestaan adequate vergoedingsregelingen. Na terugkeer volgt, in onderling overleg, overplaatsing naar één van de kantoren in of buiten Nederland.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de selectieprocedure.

Geïnteresseerden verzoeken wij - bij voorkeur schriftelijk - een oriënterend gesprek aan te vragen bij het hoofd van onze afdeling Personeelszaken, Prinses Irenestraat 59, Amsterdam.
Telefoon 020 - 54 10 541.

Amsterdam Almere Amersfoort Apeldoorn Arnhem Breda Deventer Dordrecht Eindhoven
's-Gravenhage Groningen Haarlem Heerlen Hengelo Hoorn Leeuwarden Middelburg Rotterdam
Utrecht Zwolle Antwerpen Barcelona Brussel Düsseldorf Hamburg Londen Madrid Milaan Parijs
Zug Zürich Bogotá Buenos Aires Caracas Curaçao Jakarta Montevideo New York Paramaribo
Rio de Janeiro Salvador Sao Paulo

van de Arbeid, het door het NVV en de SDAP in 1935 uitgebrachte programma ter bestrijding van de crisis en ter bevordering "van de overgang naar het demokraties socialisme".

Dat de soc. dem. beweging ook in de jaren 30 weinig revolutionair was blijkt uit de onderschrijving van de keynesiaanse politiek waarnaast het socialiserings proces wel als ondersteuning wordt benadrukt. Ook het feit dat in de Strijd op verschillende plaatsen de gang van zaken in de Ver. Staten tav de crisis aan de Ned. werkgevers ten voorbeeld wordt gesteld, wijst op een politiek die meer op een herstel in het vertrouwen van een kapitalistische economie aanstuurt dan op revolutionaire omwentelingen.

Een vergelijking die Schotsman hier en daar trekt, is die tussen de soc. dem. beweging van de 30tiger jaren en die van de 70 tiger jaren.

Vooraf op punten als loonmatiging en arbeidstijdverkorting vallen zekere parallelen te trekken. Bij een vergelijking van het beleid dat door de soc. dem. in de jaren 30 nagestreefd werd, met dat van de PvdA in de 70 tigerjaren, valt een zekere verschuiving waar te nemen. Waar NVV en SDAP voor een politiek van economische expansie kozen, kiest de PvdA in het begin van de jaren 70 voor een stimulerend beleid, maar komt hierop rond 1974/1975 terug. Vanaf die tijd bevat het programma van de PvdA een mix van beleids maatregelen waarin het accent steeds meer verschuift van stimulerende op expansie gerichte maatregelen,

naar maatregelen die gericht zijn op een matiging van de groei van de kollektieve sektor en van de ontwikkeling van de lonen. Tenslotte stipt Schotsman een "meningsverschil" binnen de SDAP aan dat ging over de mate van aandacht die werd besteed aan het te voeren beleid via parlementaire wegen de te geringe mate van aandacht aan massaal acties die voor de beweging in het mogelijkheden pakket lagen. Ook dit soort geschillen spelen zich in de 70tiger jaren binnen de beweging af en het lijkt me, o.a. aan de hand van het artikel van Schotsman, bijzonder interessant om zich eens nader in deze materie te verdiepen.

Mic van Wijk

korrostrapondentie

Ingezonden mededeling van de ASVA

Het sociaal-economisch congres van de ASVA.

De discussie over de sociaal-economische positie van de student heeft in de studentenvakbonden de laatste tijd een ondergeschikte rol gespeeld omdat de herprogrammerings en herstructureringsperikelen veel meer de aandacht vroegen. Het beleid en de actie die de studenten vakbonden voeren ten aanzien van de sociaal-economische positie van de student was meestal op een speciale maatregel gericht. Den Haag werd dan niet geconfronteerd met een integrale visie van de zijde van de studentenbeweging.

Om de discussie over het beleid van de ASVA ten aanzien van de sociaal-economische positie van de student aan te zwengelen, om zo tot een integraal beleid te komen, heeft de ASVA een sociaal-economisch congres georganiseerd op 16 en 17 maart. Op het congres zal, na een algemene inleiding, in diverse groepjes gesproken worden over huisvesting, gezondheidszorg, inkomen en de onderwijsverzorgingsstructuur. Verder zullen aan de orde komen: de positie van de vrouw op de universiteit, de integratie van voorzieningen voor alle jongeren en de rechtspositie

van de student; wat voor een rechten heb je als je f500 collegegeld betaald.

Vorig jaar is er een rapport verschenen van de Nederlandse studentenartsen waarin er op wordt gewezen dat de meeste studenten financieel nog van hun ouders afhankelijk zijn, op een moment dat hun werkende leeftijdsgenoten dit niet meer zijn.

De artsen betoogden dat dit een ongewenste en ongezonde verlenging van de puberteit van de student inhoudt. De hoogte van de beurzen is ook al niet om over naar huis te schrijven. De maximale beurs ligtal jaren beduidend onder het bijstandsmimum. Deze kloof wordt elk jaar groter, omdat de beurzen, in tegenstelling tot alle andere minium uitkeringen, niet welvaartsvast zijn. De beursstudenten krijgen de maximale beurs. Bovendien worden de normen, op grond waarvan de hoogte van de beurs wordt vastgesteld, elk jaar verzwaid.

De verwachting is dat minister Pais dit voorjaar met de nieuwe studiefinancieringsmaatregelen op de proppen zal komen. Dit kabinet kennde, en gezien de uitlatingen die Pais hierover gedaan heeft, beloven deze plannen voor de beursstudenten niet veel goeds.

Op het congres zal bediscussieerd worden welke alternatieven we hiertegenover kunnen stellen.

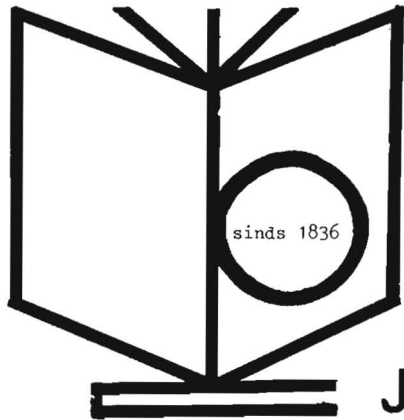
Op initiatief van de actiegroep economen is er enkele jaren geleden het zogenaamde LOG-LOHBO-plan verschenen. Dit plan zal bij de komende discussie weer een belangrijke rol spelen.

Eind februari zal er een congresmap verschijnen, waarin dieper zal worden ingegaan op de aspecten van de studiefinanciering en verdere onderwerpen die op het congres ter sprake zullen komen. Tegen die tijd zal ook bekend worden gemaakt wanneer het congres precies zal plaatsvinden.

Wim Swaan.

brinkman's

boekhandel

Jodenbreestraat 23 - kamer 2386
Amsterdam - Tel.: 020 - 525 4024

W. Driehuis/A. van der Swan - De voorbereiding van het economisch beleid kritisch bezien.

Het huidige economische stelsel is zo langzamerhand in het ongereede geraakt. Vandaar dat het CPB een nieuw model voor de Nederlandse economie op de middellange termijn ontwikkelde. Kernvraag hierbij is: moet men zoeken naar andere middelen van economische politiek dan die in de andere jaren werd gehanteerd? Zo ja, welke? Met name deze vragen worden in de artikelen (eerder verschenen in ESB) bediscussieerd door o.a. Driehuis, Van der Swan, Den Hartog, Chouten en Lenderink.

Stenfert Kroese, 1978. f 29,75

OECD - Economic Outlook December 1978

Het tweejaarlijkse overzicht van economische trends en vooruitzichten in OECD-landen. Welke ontwikkelingen bepalen in grote lijnen de loop van de wereldeconomie?

Organisation for economic co-operation and dev. f 17,60

Vereniging voor de Staathuishoudkunde. Preadviezen 1978
Internationale stagflatie bij vaste en flexibele wisselkoersen.

"In hoeverre zijn de actuele nationale en internationale verschijnselen van inflatie, werkloosheid en duurzame betalingsbalansonevenwichtigheden te wijten aan reële dan wel monetaire factoren?"

Stenfert Kroese, 1978. f 25,00

Csikós-Nagy - Socialist Economic Policy.

Zijn socialisme en economische efficiency fundamenteel tegenstrijdig? Volgens de auteur niet. Een gecontroleerde en geplande markteconomie biedt juist de mogelijkheden tot maximalisering van de sociale waarde van de productie op een zo efficiënt mogelijke wijze.

St. Martin's Press, 1978. f 47,75

EKONOMIE
GEOGRAFIE
PLANOLOGIE
SOCIOLOGIE